

איש השנה תשכ"ז

בדי שופר יאמר: היאחזו!
ומרחוק יריח מלחמה
רעם שרים ותרועה.

(איוב ל"ט)

במלחמה, שיקולי המוראל קובעים בשלר
שה רבעים, ומאזן הכוחות הממשיים רק
ברבע הנותר. (נפוליון בונפרטה)

מן רב לפני שהאדם הקדמון הראשון דרך על כדור
הארץ, ידע העולם מלחמה — מלחמות עוף-השמיים,
דגיהים וחייית-השדה.

זמן רב לפני שהתגבשו הגרעינים העדינים
הראשונים של תרבות אנושית, של אמנות
ידת, כבר היו האינסטינקטים המלחמתיים נטוי
עים עמוק בנפש האדם.

זמן רב לפני שלמד האדם לבנות מיבצרים ולעצב כלר
קטל, התגבשו שבטים נודדים בגינגלים ובערבות, בלחמם
על שטח-צייד ואדמת-שדה, על-פי אינסטינקטים עמוקים אלה.
שכבות דקות של תרבות כיסו רבדים עמוקים אלה בתת-
ההכרה האנושית. אולם ברעע שמזדקרת סכנה בפני עם,
מתעוררים האינסטינקטים הקדמונים במלוא עוזם.

אנושית את מקומה של החברה הלאומית, עד אז, הם
יישאר קיימים, מפני שיהיו דרושים.

כי ככל שהאינסטינקטים האלה חדים יותר,
איטומטיים יותר, כך ייטיב העם להגן על עצמו
בג'ונגל העולמי. זהו הגורם הקרוי מוראל, והוא
המכריע במידה רבה במלחמה.

העם נכסף למנהיג

כ' י"ג ימי החרדה, פעלו כל האינסטינקטים האלה
בישראל כתיקנם ובשלמותם.

הגיוס היה שלם, ואף עלה פה ושם על 100%. מי שלא
נקרא לשרות, נעלב, חש בתחושת-אשמה ואף להתנדב.
הפשיעה ירדה לנקודת-האפס. ילדים התנדבו לשרותים
חיוניים. שינאות גושנות נשכחו. נעדרת-זוהר תרמו דם,
כשדמעות בעיניהן, ואפילו עסקני-מפלגות כמעט שכחו,
לשעה קלה, את האינטרסים של סיעותיהם.

וככל שנמשך המשבר וזכרה הסכנה, גבר
על כל שאר האינסטינקטים אינסטינקט אחד

הבריטים, ביום מיבחנם העליון, בחרו בצ'רציל השנוא
כדי שיובילם לקרב — וסילקוהו למחרת יום הניצחון. כך
בדיוק נהגו היהונים הקדמונים, שזהירותם הדמוקראטית
גברה תמיד על רגשיתותם.

מנהיגי-המלחמה של כל הדורות וכל העמים לא היו דומים
איש לרעהו. היו ביניהם גאונים וכסילים, מדינאים
והרפתקנים. אך לכולם היו ככה תכונות משותפות.

כולם היו בעלי בטחון עצמי שופע. כולם ידעו
לנסוך בעמיהם הרגשה של אמון מוצק ואמונה
עיוורת. כולם היו, כמיהה זו או אחרת, שחקי
נים טבעיים. כולם היו בעלי כושר-הכרעה —
או לפחות ידעו ליצור רושם כזה.

לעיתים מצאה כמיהה זו מנהיג מוכן, אדם שהיה "משכמו
ומעלה גבוה מכל העם", מצביא גאוני ומדינאי מחונן.
לעיתים רבות יותר יצרה הכמיהה עצמה את המנהיג,
כשדמיון ההמונים מצייד את האיש בתכונות על-אנושיות,
כשם שבגר מאוהב רואה בדמיונו את נערותו ככלילת היופי.

כך קרה בישראל.

ככל שהתקרב המועד הסופי לפתיחת המלחמה, ככל
שהתעמקה תחושת הסכנה, ככל שנתגלתה אייכותלה של

הנכמיהה למנהיג

ממשלת אשכול להחליט ולהכריע — גם גבר אינסטינקט זה
על כל שאר הרחשים בעם.
העם דרש מנהיג — ומייד.

אשכול הוכרז, אשכול רצה

ראשיתה, לא היה לכמיהה מועמד יחיד וטבעי.
כמה וכמה אנשים יכלו למלא את המקום.
בן-גוריון הזקן, מנהיגן של שתי מלחמות, דמות-אב
טבעית, יכול היה לספק את הצורך. מנחם בגין רשש שיריבו
החזיק יוחזר לכס ראש-הממשלה — בהתעלמו מן העובדה
שדחאק בן-גוריון התנגד לחלוטין לפתיחת המלחמה.

כל אחד מאלופי-המלחמה הצעירים, כמו שני היגאלים —
דיין ואלון — יכול היה להעניק לעם את האמונה כי הנה
נמטר הכל בידי מנהיג צעיר ונמרץ.

אפילו לוי אשכול עצמו, אילו הלם בעוד מועד, היה
הופך בלהט המאבק, בדמיון העממי, לדמות שהעם רצה בה.
לכן התכוונה גולדה מאיר, בשיא ימי החרדה, כאשר
דחתה את התביעה לצרף את בן-גוריון או דיין לממשלה,
באמרה: "לא נחוצים לנו שותפים לניצחון."

אולם ככל שנדחתה ההכרעה, ככל שהתגבשה והתעמקה
הכמיהה, נפטלו כל המועמדים האלה בזה אחר זה. בן-גוריון
ופרס, דיין ואלון, נשכחו ונעלמו בצד הדרך.

הכמיהה הגדולה התרבוזה סביב איש אחד:
משה דיין.

כמה מסימני הכמיהה הזאת היו מפורקים. היו שניסו
לנצל אותה כדי לקדם אינטרס מפלגתי, או מעמדי, או כיתה.
היו שטיפחו במתכוון מערכת-לחישות שנועדה לערער את
אשיות השלטון הקיים, להגביר את אי-האמון והפחד.

אך כל אלה לא היו אלא כקצה על פני המים
— מים שזרמו בשטף אדיר וגובר.

למראית-עין הומלך דיין עלידי העתונות, ובעיקר עלידי
שני הצהרונים. אך הצהרונים עצמם לא היו אלא כפקקים
שנישאו על גלי האינסטינקט ההמוני. בעודם מדמים בנפשם
שהם מעצבים את דעת-הקהל, הם רק נסחפו בזרם הכללי.

גם צמרת המדינה לא היתה אלא כבואה של
האינסטינקט הכללי. כי הצמרת מורכבת מכני-
אדם, המרגישים בדיוק ככל האדם.

כך קרה שיגאל אלון ונכע, ולא הגיש אולטימטום לאשכול.
כשעוד היה בכוחו לעשות זאת. כך קרה שמשה חיים שפירא
הצביע ב'28 במאי נגד מלחמה ובאותה ישיבה עצמה דרש
באופן אולטימטיבי את מינוי דיין כשר-הבטחון.

אך האיש שהכריע, כסופו של דבר, היה לוי
אשכול עצמו. יותר מכל אדם אחר פעל הוא
מתוך האינסטינקט הקולקטיבי הכמוס.

אשכול טען, לאחר מכן, כי מינוי דיין נכפה עליו, להלכה
זה היה נכון. אין ספק שהוא עצמו מאמין בנאח. אך האמת
העמוקה היא שלוי אשכול, יותר מכל אדם אחר בארץ, היה
זקוק לאיש כמו משה דיין ונכסף לבואו.

כי אשכול נחרד מפני האחריות שנפלה עליו. כאדם אנושי
ביותר, נרתע מן הצורך לשלוח רבבות למוות. הוא ידע
כי המלחמה דרושה, וכי תוך ימים מעטים יהיה צורך לתת
את הפקודה.

כאשר הוכרז לקבל את דיין ולמסור לו את
תיק הבטחון, הפליט בוודאי — בתת הכרתו —
אנחה של הקלה. מישהו אחר קיבל על עצמו
את האחריות — ושיחרר אותו ממנה.

ההכרעה נפלה. המלחמה עמדה לפרוץ.
נמצא המנהיג.

שהוא עמוק ועתיק כדברי ימי המלחמות:
הכמיהה למנהיג.

הפסיכולוגים כתבו ספרים רבים על כמיהה בסיסית זו,
המתגברת בכל חברה בעת סכנה. אכזרית או מזומה. מה
סיבה? מה מקורה?

האם הופך העם, מול פני הסכנה, לילד הזקוק לאב?
האם הוא זקוק לאמונה באדם עליון, חכם ואמיץ, כדי
לעמוד במתיחת הנוראה, כשההשמדה מאיימת עליו?

האם האדם, על סף טמיעתו במחנה הלוחם, כשהוא
מתפטר מן האחריות האישית כדי לקבל את עול המשמעת
של חברת-המלחמה, זקוק לאמונה שהוא מוסר את האחריות
למישהו כלייכול וכל-יודע, המגלם את המחנה כולו?
האם לימדו אותו אלפי שנים של נסיון כי בעיתות מלחמה
דרוש מנהיגי-חיד, המסוגל להחליט ולהכריע במהירות?

התופעה עצמה אופיינית לכל העמים, ובכדי
התקפות.

השבטים הפרימיטיביים בחרו, בצאתם למלחמה, בלוחם
האמיץ ביותר כמפקדם, כ"שופט".

הרומאים שוחררי-החופש של ימי הרפובליקה בחרו ב"דיקטטור", עד חלוף הסכנה.

הישיבה הראשונה של גאשלת הליכוד הלאומי: בגין, יוסף ספיר, שרף ודיין